

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Таким образом, прямые иностранные инвестиции являются основой глобального влияния ТНК. Под воздействием процессов глобализации и либерализации изменились как методы осуществления инвестиций за границу, так и стратегические цели достижения конкурентных преимуществ. Процесс постоянного перемещения транснационального капитала в форме прямых иностранных инвестиций стал важнейшим источником роста международного производства.

СПИСОК ИСТОЧНИКОВ:

1. The International Energy Outlook 2011 // Energy Information Administration (EIA)// <http://www.eia.gov/oiaf/ieo/index.html>.
2. Черникова Д.А. Очень крупные транснациональные корпорации и современный мир. М., ЗАО "Издательство "Экономика", 399 с., 2008.
3. Поляков В.В., Щенина Р.К. Мировая экономика и международный бизнес. М., КноРус, 656 с., 2005.
4. World Investment Report 2012. – New York and Geneva, UNCTAD, 2012

СУЧАСНИЙ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ДИСКУРС

Балабанов К.В., д.політ.н., професор, ректор Маріупольського державного університету, Почесний консул Республіки Кіпр в Маріуполі
Трофименко М.В., к.політ.н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи (міжнародні зв'язки) Маріупольського державного університету

Балабанов К.В., Трофименко М.В. Сучасний глобалізаційний дискурс.

У статті розглядаються основні теорії та підходи до визначення глобалізації, історія та етапи формування цього процесу. Наголошується, що ідея глобалізації – одна з наймолодших політологічних конструкцій. На сьогодні існує безліч трактовок глобалізації. Наведені точки зору провідних науковців з приводу глобалізаційних процесів – від негативних до позитивних, схвальних. У статті також аналізуються теоретичні підходи до вивчення глобалізації та пов'язаних із нею процесів вченими представниками різних шкіл (класичної, школи трансформістів, школи гіперглобалістів, школи скептиків). Робиться висновок, що глобалізація – неоднозначний процес, який поступово призводить до уніфікації культур, розповсюдження уявлень про людство як єдине ціле, втрати національними державами абсолютного впливу (перш за все за рахунок підвищення впливу ТНК, міжнародних організацій тощо).

Ключові слова: глобалізація, неоліберальна глобалізація, ТНК, держава, дискурс.

Балабанов К.В., Трофименко М.В. Современный глобализационный дискурс.

В статье рассматриваются основные теории и подходы к определению глобализации, история и этапы формирования этого процесса. Подчеркивается, что идея глобализации – одна из самых молодых политологических конструкций. Сегодня существует множество трактовок глобализации. Представлены взгляды ведущих ученых по поводу глобализационных процессов - от негативных к позитивным, положительным. В статье также анализируются теоретические подходы к изучению глобализации и связанных с ней процессов учеными представителями разных школ (классической, школы трансформистов, школы гиперглобалистов, школы скептиков). Делается вывод, что глобализация - неоднозначный процесс, который постепенно приводит к унификации культур, распространению представлений о человечестве как едином целом, о потерях национальными государствами абсолютного влияния (прежде всего за счет повышения влияния ТНК, международных организаций и т.п.).

Ключевые слова: глобализация, неоліберальна глобалізація, ТНК, государства, дискурс.

Balabanov K., Trofymenko M. Modern globalization discourse.

The article examines major theories and approaches to defining globalization and dwells upon the history and the stages of this process. The authors emphasize that the idea of globalization is of one of the youngest political structures. Today there are many interpretations of globalization. The article presents both negative and positive views of the leading scholars on globalization processes. It also analyzes theoretical approaches to the study of globalization and related processes by scientists representing various schools (classical, transformationalist, hyperglobalist, skeptical). It is concluded that globalization is an ambiguous process that gradually leads to unification of cultures and dissemination of ideas about humanity as a whole, as well as about the loss of absolute impact by nations and states (primarily due to the increased influence of transnational corporations, international organizations, etc.).

Key words: globalization, neoliberal globalization, TNC, state, discourse.

Людство існує в умовах глобалізації. Кордони стираються або стають прозорими. Люди дуже часто краще знають про те, що коїться на іншому континенті, аніж на сусідній вулиці. Ці реалії привертають увагу багатьох вчених, які намагаються зрозуміти причини, хід, особливості та наслідки такого складного та неоднозначного явища як глобалізація [6, с. 772].

Ідея глобалізації – одна з наймолодших політологічних конструкцій. До 1987 року база даних бібліотеки Конгресу США не містила книг, у назві яких використовувалося б дане поняття. У сучасному значенні термін «глобалізація» виник у середині 80-х років ХХ століття. Появу цього терміну пов'язують з ім'ям американського дослідника Теодора Левітта, який у статті «Глобалізація ринків», опублікованій у журналі «Гарвард бізнес ревью» у 1983 році, позначив ним феномен злиття ринків окремих продуктів, які виробляються великими багатонаціональними корпораціями [12, с. 93].

Термін «глобалізація» став розроблятися в першій половині 1990-х років. Щоправда, близький йому за значенням французький термін «мондіалізація» (mondialisation) відноситься ще до початку 50-х років ХХ століття, однак як такий він обмежений кордонами Франції, звідки розповсюдився тільки на Іспанію. Поширеність термінів «глобалізація», «мондіалізація» у сучасних мовах країн світу підтверджує актуальний характер процесу, який вони позначають.

Сьогодні існує безліч трактовок глобалізації. Більша частина теоретичних робіт з проблем глобалізації належить англійським, американським і скандинавським ученим. Тут можна виділити декілька фундаментальних підходів:

- культурологічний, що розглядає глобалізацію у широкому цивілізаційному аспекті;
- економічний, що трактує глобалізацію в контексті розвитку світових ринків товарів, послуг, капіталу та праці;
- екологічний, що пов'язує глобалізацію із погіршенням екологічної ситуації на планеті;
- комплексний, що розглядає глобалізацію як у політичному, так і в інформаційному контексті, а також у контексті боротьби із міжнародною злочинністю та бідністю [4, с. 14].

У наукових пошуках 1990-х років дослідники звертали увагу на розвиток тенденцій глобалізації, що зумовили й різноманітні парадигми розуміння цього явища. Серед них, на думку голландського дослідника Яна Пітерса, виділяються:

- «зіткнення цивілізацій» – фрагментація світу неминуха через існуючі цивілізаційні відмінності, що кореняться в культурній (у першу чергу в расових і національних особливостях) диференціації, тому західній цивілізації, як стверджує автор концепції Самуель Хантінгтон, необхідно бути готовою дати відсіч можливому альянсу ісламських і конфуціанських держав;
- «макдональдизація» – гомогенізація культур, здійснювана транснаціональними корпораціями, відбувається під прапором модернізації (вестернізації, європеїзації, американізації тощо);
- «гібридизація» – широкий спектр міжкультурних взаємодій, що приводять як до взаємозбагачення, так і до виникнення культурних традицій [4, с. 15].

Своє визначення глобалізації дала ООН. Як зазначено в доповіді Генерального секретаря ООН Кофі Анана щодо роботи організації

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

від 31 серпня 1999 року, глобалізація – це загальний термін, що означає все більш складний комплекс транскордонних взаємодій між фізичними особами, підприємствами, інститутами та ринками, який проявляється в розширенні потоків товарів, технологій та фінансових коштів, у неухильному зростанні та посиленні впливу міжнародних інститутів громадянського суспільства, у глобальній діяльності транснаціональних корпорацій, у суттєвому розширенні масштабів транскордонних комунікаційних та інформаційних обмінів, перш за все через Інтернет, у транскордонному переносі захворювань та екологічних наслідків та у все більшій взаємопов'язаності певних типів злочинної діяльності [5].

Існує декілька підходів до визначення глобалізації. Так представники різних наукових підходів по-різному визначають цей процес та його вплив на життєдіяльність людини.

Серед найбільш впливових шкіл варто виділити наступні:

- Класичну школу (Р. Робертсон, І. Валлерстайн, Д. Хелд, С. Хантінгтон та інші).
- Школу трансформістів (Е. Гідденс, У. Бек, Д. Розенау, О. Білорус та інші).
- Школу гіперглобалістів (К. Омає).
- Школу скептиків (Дж. Томпсон та інші).

Розповсюдження термін отримав завдяки американському соціологу представнику класичної школи глобалізації Роланду Робертсону, який у 1985 році представив глумачення поняття глобалізація (globalization), а в 1992 році виклав основи своєї концепції в окремій книзі «Глобалізація: соціальна теорія та глобальна культура» [14]. Він визначив розвиток глобалізації як двосдиний процес перетворення загального в окреме і перетворення окремого в загальне [14, с. 25 – 31].

Не зважаючи на появу великої кількості теорій глобалізації, сам термін «глобалізація» використовується в самих різних значеннях. Тому професор Роланд Робертсон у своїй статті «Дискурси глобалізації: попередні роздуми» виділяє три типи дискурсу глобалізації:

1. До регіональних, або цивілізаційних, автор відносить ті дискурси, у яких терміну «глобалізація» не приділяється головна увага.

Прикладом такої суперечки є позиція французьких інтелектуалів, які використання терміну «глобалізація» вважають загрозою французькому суспільству і мові з боку США. Позицію французьких інтелектуалів можна вважати французьким альтернативним проектом глобалізації. У країнах Центральної і Східної Європи також велика недовіра до глобалізації, оскільки там боюються розповсюдження західної культури, втрати свого суверенітету внаслідок зростання глобальної ринкової економіки.

2. У дисциплінарних дискурсах існує тенденція розглядати процес глобалізації в рамках однієї дисципліни. Найочевиднішим прикладом є економічний дискурс глобалізації, що робить акцент на зростанні глобальної капіталістичної економіки. Особливо це характерно для американських соціологів. Теоретики світосистемного підходу близько 20 років аналізують світовий розвиток за допомогою особливої економічної історії. Їх лідером є Іммануїл Валлерстайн.

3. Ідеологічні дискурси глобалізації виступають за або проти неї. Ліві бачать у глобалізації встановлення панування таких міжнародних організацій, як МВФ і СОТ. Праві ставляться до глобалізації з насторогою. Дехто з них, наприклад, націоналісти в різних країнах, вважають її проявом світового зла. Інші бачать у ній триумфальний хід капіталізму по всьому світу [15, с. 30].

Наступна школа глобалізації представлена прихильниками гіперглобалізму. Для гіперглобалістів, сучасна глобалізація – це поява нового світового порядку, при якому повноваження і легітимність національної держави ставляться під питання, оскільки національні уряди втрачають здатність контролювати те, що відбувається в їх власних кордонах. Основним представником цієї школи є консультант Гарвардської школи бізнесу (Harvard Business School), японський дослідник Кенічі Омає, який досить докладно розглянув сутність глобалізації в книзі «Світ без кордонів» [13].

Наступна школа глобалізації представлена трансформістами, які вважають глобалізацію безпрецедентним у історії людства явищем. Вони розглядають його не тільки з економічної точки зору, але й з політичної, соціальної та інших.

Один з головних представників школи трансформістів Ентоні Гідденс у 1998 році в своїй книзі «Третій шлях: оновлення соціальної демократії» відзначив, що нещодавно поняття «глобалізація» не фігурувало в наукових дискусіях, а зараз зустрічається постійно [11, с. 28].

При цьому, на думку іншого трансформіста німецького соціолога Ульріха Бека, глобалізація є найбільш вживаним словом, яким дуже часто зловживають – словом, яке є найменш ясним, найбільш незрозумілим, затуманеним, політично ефективним словом останніх років, яке у найближчому майбутньому залишиться таким [1, с. 40]. Слово «глобалізація» має на увазі перехід до «всесвітності», глобальності, тобто до більш взаємопов'язаної світової системи, у якій взаємозалежні мережі і потоки долають традиційні кордони. Таким чином, глобалізація означає ануляцію відстаней, занурення в транснаціональні форми життя [1, с. 43].

Глобалізація має складну динаміку та численні загальносвітові, регіональні, національні, локальні і індивідуальні складові, що знаходяться в тісній взаємодії між собою.

Глобалізація в системі поглядів теоретика політології Джеймса Розенау означає, що в людства є великий досвід міжнародної політики, коли національні держави домінували на міжнародній арені. Тепер почалося століття постінтернаціональної політики, коли національно-державні органи вимушені ділити глобальну арену і владу із інтернаціональними організаціями, транснаціональними корпораціями і транснаціональними політичними рухами. На його думку, саме технології посилюють взаємозалежність між локальними, національними і інтернаціональними суспільствами, причому в масштабах, не знаних жодною з історичних епох [4, с. 19].

Керівник російського Інституту проблем глобалізації, професор Михайло Делягін називає глобалізацію особливим сучасним вищим етапом інтеграції, процесом формування та подальшого розвитку єдиного загальносвітового фінансово-економічного простору на базі нових, переважно комп'ютерних технологій. Наглядним прикладом глобалізації професор Делягін називає загальнодоступну можливість майже миттєвого та безкоштовного переказу будь-якої суми грошей до будь-якої точки світу, а також миттєвого та безкоштовного отримання будь-якої інформації [3, с. 37].

Інший представник цього напрямку, французький дослідник Бертран Баді, відзначає наявність трьох вимірів глобалізації: 1) як історичний процес, що розвивається протягом багатьох сторіч; 2) як гомогенізація світу, життя за єдиними принципами, прихильність єдиним цінностям, прагнення все універсалізувати; 3) як визнання зростаючої взаємозалежності, головним наслідком якої є підірв, руйнування національного державного суверенітету під натиском дій нових акторів загальнопланетарної сцени: глобальних фірм, релігійних угруповань, транснаціональних управлінських структур (мереж), які взаємодіють на рівних підставах не тільки між собою, але й з самими державами – традиційними акторами міжнародних відносин.

Якщо звернутися до першого із названих вимірів, то помітимо, що в історії розвитку людства дійсно спостерігається тенденція до загального «розширення» того простору, на якому відбувається інтенсивна взаємодія, від окремих міст до держав, регіонів і, нарешті, через епоху великих географічних відкриттів до світу в цілому.

Втім, процес глобалізації складний і неоднозначний. У ході історичного розвитку він йшов нелінійно і розвивається хвилеподібно. Навіть найбільші із відомих нам імперій залучалися до фатального циклу «розширення – розпаду», що показує «пульсуючий» характер цього процесу.

Другий вимір процесу глобалізації – загальна універсалізація і гомогенізація світу – є більш дискусійним. У глобальному просторі, що формується, постійно і на всіх рівнях виникають маргінальні області, ізольовані від впливу процесів глобалізації. Якщо світ і уніфікується, то тільки через диференціацію. Через відсутність політичних інститутів наділених загальносвітовою легітимністю, локальні економічні, політичні або культурні відмінності згладжуються під впливом співвідношення сил окремих суб'єктів, не породжуючи при цьому єдиного механізму регуляції. Саме в цьому значенні вірно твердження, що світ усе ще перебуває на стадії «недосконалої» або «незавершеної» глобалізації [4, с. 20].

Нарешті, останній вимір глобалізації – розмивання державних кордонів – напевно, найбільшою мірою відображає суть сучасного етапу глобалізації. Кордони національних держав спочатку виявилися прозорими в економічному сенсі. На соціальні, політичні, культурні, військові й інші відносини цей процес перекинувся пізніше.

ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

Природа глобалізації в ХХ сторіччі кардинально змінилася. Під впливом обміну товарами, знаннями, культурними цінностями склався свого роду загальний «мегапростір глобалізації». Мегапростір розвивається за своїми власними законами, являючи собою, з одного боку, результат взаємодії локальних національних територій, а з іншого – визначаючи особливості розвитку останніх. Глобалізація – подвійний процес, що розвивається одночасно в міждержавних і транснаціональних формах.

Грунтуючись на сказаному про всі три виміри глобалізації, можна стверджувати, що центральною ланкою світових економічних, соціальних, політичних, культурних процесів стає глобалізація, яку розуміють як нову форму взаємопов'язаності людей, що передбачає виникнення наднаціональних і позанаціональних організацій, інститутів і утворень [4, с. 21].

У монографії «Глобалізація і безпека розвитку», над якою працював колектив авторів під керівництвом члена-кореспондента НАН України, доктора економічних наук, професора, провідного українського спеціаліста з проблем глобалістики Олега Білоруса наводиться наступне визначення глобалізації: це об'єктивний соціальний процес, змістом якого є зростаючий взаємозв'язок та взаємозалежність національних економік, національних політичних і соціальних систем, національних культур та навколишнього середовища. На думку авторів монографії, існують дві головні тенденції сучасного процесу глобалізації, а саме: безпрецедентно щільна взаємопов'язаність новітніх соціально-економічних явищ та процесів (глобалізація економічного розвитку, глобальний характер екологічних проблем) та національний (локальний) характер інших соціальних явищ і процесів (політичні системи, культурна специфічність) визначають характер глобальних трансформацій, породжують певні суперечності світового розвитку, усунення яких можливе лише за умови пізнання їхньої суті та за умови ефективного і справедливого використання великими і малими країнами всіх наявних у людства ресурсів [9, с. 18].

Російський дослідник Олександр Чумаков у монографії «Глобалізація. Контури цілісного світу» представив наступне визначення глобалізації: це процес універсалізації, становлення для всієї планети Земля структур, зв'язків та відносин у різних сферах суспільного життя. Глобалізація виступає також і як явище, і як феномен, коли вона сприймається в якості об'єктивної реальності, яка заявляє про себе замкнутістю глобального простору, єдиним світовим господарством, загальною екологічною взаємозалежністю, глобальними комунікаціями і тому подібне, й яка в такій якості ніким не може бути проігнорована [10, с. 31].

Відомий представник трансформістів американський фінансист та філантроп Джордж Сорос у своїй книзі «Про глобалізацію» визначив глобалізацію як вільний рух капіталу та зростаючий вплив глобальних фінансових ринків та транснаціональних корпорацій на національні економіки. На думку Дж. Сороса, глобалізація має однобічний характер: міжнародні інститути не встигають за міжнародними фінансовими ринками, а політична глобалізація відстає від глобалізації економічної [7, с. 5].

Загалом, варто зазначити, що всі трансформісти визнають глобалізацію ключовим феноменом сучасного світу, який лежить у основі провідних радикальних трансформацій у всіх сферах розвитку сучасного суспільства – економіці, політиці, культурі, управлінні тощо.

Трансформісти не формують єдину логіку розвитку глобалізаційних процесів, що ведуть до становлення єдиного глобального ринку або глобальної цивілізації. Вони доводять, що глобалізація – суперечливий і неоднозначний процес. При цьому даний процес є довгостроковим і на його розвиток впливає достатньо велика група дуже суперечливих чинників. Багато хто з трансформістів сходиться в тому, що глобалізація, незважаючи на свій безпрецедентний характер, має давні історичні коріння і тенденції становлення. І навіть вже в ході розвитку цих тенденцій глобалізація вважалася дуже суперечливим і непередбачуваним за наслідками процесом (Р. Робертсон, А. Чумаков, А. Уткін, Г. Тербон, О. Білорус).

Констатуючи безпрецедентний характер глобальних потоків товарів, фінансів, іміджів, мігрантів, туристів, інформації, які кардинальним чином трансформують сучасне суспільство, трансформісти розглядають сучасний світ як глобальну систему. При цьому, на відміну від ідей гіперглобалізму, ця глобальна система не є глобальним громадським суспільством або єдиним глобальним ринком без жодних кордонів. У середині цієї глобальної системи існує достатньо сильне розмежування. Традиційний розподіл на центр і периферію, північ і південь, перший і третій світ уже є не географічним і геополітичним, він стає соціальним. Глобалізація трансформує традиційні моделі включення і виключення між країнами, формує нову ієрархію, яка вже абсолютно не пов'язана з географічною територією, а проникає в усі співтовариства і регіони світу. Схід і Захід, «перший» і «третій світ» не існують «десь», вони співіснують разом у рамках усіх великих міст світу. Феномен сучасного крупного міста як зрізу глобалізаційних процесів знаходиться в фокусі багатьох учених даного напрямку (Р. Робертсон, Д. Томлінсон, У. Ханнерц, Д. Хелд, М. Алброу, У. Бек тощо) і є для них одним із основних прикладів глокалізації, гібридизації і детериторізації.

Представники іншої школи – скептики – на противагу трансформістам вважають глобалізацію просто посиленням взаємодії між національними економіками. При цьому держави не тільки не перестають грати головну роль на міжнародній арені, а й є, по суті, головними «архітекторами» самої глобалізації.

Таким чином, глобалізація – це якісно нова сходинка розвитку процесів інтернаціоналізації економічних, політичних, культурних та правових аспектів громадського життя, коли взаємозалежність національних соціумів досягнула такого рівня, що почалися кардинальні зміни в житті всього світового співтовариства, яке поступово перетворюється на цілісний суспільний організм.

На думку російських дослідників Лева Зеленова, Олександра Владимірова та Євгена Степанова основний вплив на пришвидшення розвитку процесів глобалізації в останні два десятиліття здійснили: науково-технологічний прогрес, зміни в політичній системі у національному та міжнародному масштабах та економічна лібералізація [2, с. 39].

Загальновідомо, що після холодної війни капіталізм став панівною світовою парадигмою розвитку. Протягом своєї більш ніж 400-річної історії капіталізм постійно еволюціонував, поглинаючи своїх опонентів. Капіталізм використовує нинішню фазу глобалізації для розширення та поглиблення як світової системи. На цьому ж етапі капіталізм як система став явищем достатньо інтернаціональним, щоб у довгостроковій перспективі стати явищем глобальним. Саме тому капіталізм та процес глобалізації нерозривно пов'язані між собою. Усе більше вчених розглядають нинішню фазу розвитку глобалізації як тріумф неолібералізму [4, с. 30].

Теорія та практика неоліберальної глобалізації почали активно розвиватися з кінця 1970-х років. Їх сутність зводилась до лібералізації торговельних цін, перерегулювання підприємницької діяльності, скорочення господарської функції держави, суворой фіскальної політики.

Особлива увага приділялась приватизації державної власності, пізніше в центрі уваги опинились питання стабілізації фінансової системи, збалансованості бюджету, зокрема шляхом форсування експорту. Цей пакет вимог отримав широку популярність під назвою «Вашингтонський консенсус», який дав поштовх розвитку неоліберальній глобалізації. «Вашингтонський консенсус» називають на рівні міждержавної політики десять рекомендацій з реформування світової економіки, сформульовані у 1989 році економістом Джоном Вільямсоном. Ці рекомендації відносились до найважливіших сфер економічного розвитку та міжнародної торгівлі.

1. Бюджетна сфера. Великі та постійні дефіцити бюджету породжують інфляцію та відтік капіталу. Держави закликали звести цей дефіцит до мінімуму.
2. Сфері суспільних витрат надавалась нова направленість. Субсидії підприємствам пропонувалось звести до мінімуму. Уряди закликали витратити кошти тільки в сферах освіти, охорони здоров'я та на розвиток інфраструктури.
3. Актуалізувалась податкова реформа, сутність якої – помірні податкові ставки та збільшення кількості оподатковуваних.
4. Відносно відсоткових ставок аргументувалося, що вони повинні визначатися внутрішніми фінансовими ринками. Пропонований вкладникам відсоток повинен стимулювати їх вклади в банки та стримувати відтік капіталів.
5. Зміни торкались й обмінного курсу з тим, щоб ввести такий курс, який би допомагав експорту, роблячи при цьому експортні ціни більш конкурентоспроможними.
6. Торговельний лібералізм означав, що тарифи повинні бути мінімальними та не повинні вводитися на ті товари, які сприяють експорту.
7. Стимулювались прямі іноземні капіталовкладення, політика заохочення та залучення капіталу та технічних знань.
8. Передбачалась масштабна приватизація державних підприємств. Приватні підприємства повинні були стати більш ефективними,

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА

тому що їх власники та менеджери були персонально зацікавлені в більшій продуктивності праці.

9. Проголошував курс на поступову дерегуляцію економіки з боку держави. При цьому підкреслювалось, що актуальною є боротьба з корупцією державних чиновників, дискримінацією по відношенню до субпідрядників, які не мають можливості пробитись до вищих прошарків бюрократії.

10. Права приватної власності гарантувались та посилювались. Підкреслювалось, що слабка законодавча база та неефективна юридична система зменшують значущість стимулів, які спонукають робити накопичення та акумулювати багатства [16, с. 252].

У цілому, ці рекомендації означали торжество ідей лібералізму в державній політиці провідних країн світу. Ідеї Вашингтонського консенсусу вплинули на економічне, політичне та соціальне життя багатьох країн в останнє десятиріччя ХХ століття. Сформований ідейно-політичний союз виявився потужною силою й у політиці, й у теоретичному дискурсі цього непростого періоду новітньої історії. Зазначені ідеї лягли в основу ідеології неолібералізму.

Багатьом західним політичним діячам у неоліберальній моделі подобалась можливість перекласти на ринок відповідальність за існуючі складнощі. Великі корпорації побачили в неоліберальній глобалізації не тільки зручний спосіб уникнути державного регулювання, оподаткування та контролю національних демократичних інститутів, але й можливість усунення шляхом вибіркового застосування принципів лібералізації деяких елементів минулого (наприклад, програм соціального забезпечення), а також перспективу створення нових центрів влади та формування майбутніх правил ринкової гри на глобальному рівні.

Неолібералізм призвів до ситуації, коли інтереси бізнесу відтіснили на задній план виконання державою зобов'язань по відношенню до громадян (у першу чергу, це стосується країн, що розвиваються), що не може не провокувати проявів громадського невдоволення.

Неоліберальна модель глобалізації спричинила велику кількість негативних явищ. Виділимо лише деякі з них:

- нерівномірність розподілу переваг від глобалізації в окремих галузях національної економіки;
- можливість переходу контролю над економікою окремих країн від суверенних урядів до інших рук, у тому числі до більш сильних;
- можлива дестабілізація фінансової сфери, потенційна регіональна або глобальна нестабільність через взаємозалежність національних економік на світовому рівні. Найбільш болючі наслідки глобалізації можуть відчуті на собі менш розвинені країни, що відносяться до так званої світової периферії;
- збільшення технологічного відставання країн, що розвиваються, від розвинених країн;
- зростання соціально-економічного розшарування суспільства, що представляє собою процес розпаду соціальних груп, розрив традиційних зв'язків між людьми, втрату індивідами об'єктивної приналежності до тієї чи іншої спільноти, почуття причетності до певної професійної або етнічної групи;
- зuboжіння багатьох людей;
- посилення залежності менш розвинених країн від стабільності і нормального функціонування світогосподарської системи;
- обмеження збоку ТНК здатності держав реалізовувати національно орієнтовану економічну політику;
- зростання зовнішнього боргу, перш за все перед міжнародними фінансовими організаціями, що перешкоджає подальшому прогресу. Як вже зазначалося, найбільший вигравш від участі в глобалізації мають промислово розвинені країни, що отримують можливість знижувати витрати виробництва і зосередитися на випуску найбільш прибуткової наукомісткої продукції, перекидати трудомісткі і технологічно брудні виробництва в країни, що розвиваються;
- зростання безробіття в промислово розвинених країнах у результаті впровадження новітніх технологій, що призводить до скорочення робочих місць у промисловості, посилює соціальну напруженість;
- ТНК нерідко ставлять власні інтереси вище державних, у результаті чого роль національних держав слабшає і частина функцій переходить до різних наддержавних організацій і об'єднань;
- зростання безробіття та помітне збільшення розриву між рівнем заробітної плати кваліфікованих і менш кваліфікованих працівників.

На переконання Лева Зеленова, Олександра Владимірова та Євгена Степанова, основою глобалізації, її головною рушійною силою є транснаціональні корпорації.

Дослідники вважають, що прискорення процесу глобалізації було ініційоване активними діями ТНК. На початок ХХІ століття в світі існує більше 40 тисяч фінансово-промислових груп та ТНК з 200 тисячами філій та відділень у більш ніж 150 країнах світу, які контролюють від третини до половини промислового виробництва, більше половини зовнішньої торгівлі, біля 80 % патентів та ліцензій на виробництво та продаж нової техніки. З 300 найбільших банків світу біля 100 є транснаціональними. Варто зазначити, що 60 % діяльності ТНК припадає на промислово розвинуті країни, інші 40 % – на країни, що розвиваються [8, с. 23].

Саме зростання впливу ТНК практично на всі сфери життєдіяльності людини та держави та негативні наслідки цього процесу й стало однією з причин появи антиглобалістського руху.

Загалом варто зазначити, що ТНК – це один з основних акторів глобалізації, характерними ознаками якого є наявність філій та відділень у різних країнах світу, вплив на національні уряди та міжнародні організації за допомогою лобіювання та фінансування різноманітних фондів, вплив на ЗМІ шляхом придбання власних телекомпаній, друкованих та електронних видань, доступ та контроль над найсучаснішими технологіями та багато інших. Саме діяльність ТНК стала однією з причин появи антиглобалістського руху.

Про переваги та недоліки неоліберальної моделі спори та дискусії не вщухають та скоріше за все будуть продовжуватись до тих пір, поки не буде запропонована нова модель розвитку світової економіки з «людським обличчям». Головним уразливим місцем неолібералізму, на переконання багатьох дослідників, є практика, яка закріплює досягнення блага не для всіх, а лише для небагатьох.

У результаті відбулося переосмислення громадянським суспільством своєї ролі в міжнародних процесах. Одночасно з ослабленням відчуття єднання та приналежності до держави відбувається зародження нового процесу, пов'язаного з пошуком іншої спільноти, здатної вплинути на тенденції, які відбуваються в світі.

Таким чином, можна сказати, що більшістю вчених глобалізація сприймається як процес економічної інтеграції. Цей процес має давні корені, однак він значно оживився із виникненням сучасних інформаційно-комунікаційних технологій. Процес глобалізації призводить до поступової уніфікації культур, розповсюдження уявлень про людство як єдине ціле, втрати національними державами абсолютного впливу (перш за все за рахунок підвищення впливу ТНК, міжнародних організацій тощо).

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма — ответы на глобализацию / Ульрих Бек ; под общей ред. А. Филиппова ; пер. с нем. А. Григорьева и В. Седельника. — М. : Прогресс-Традиция, 2001. — 304 с.
2. Владиміров А. А. Современная глобализация: состояние и перспективы / А. А. Владиміров, Л. А. Зеленев, Е. И. Степанов. — М. : ЛЕНАНД, 2010. — 304 с.
3. Делягин М. Драйв человечества. Глобализация и мировой кризис / Михаил Делягин. — М. : Вече, 2008. — 528 с.
4. Денчев К. Феномен антиглобализма : учеб. пособие для вузов / Камен Денчев. — М. : Изд. дом ГУ ВШЭ, 2005. — 218 с. — (Гос. ун-т – Высшая школа экономики).
5. Доклад Генерального секретаря Организации Объединенных Наций о работе Организации на 54 Сессии Генеральной Ассамблеи. [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.un.org/russian/documen/gadocs/54sess/ch4-2.htm>
6. <http://www.un.org/russian/documen/gadocs/54sess/ch4-2.htm>
7. Иванов В. Ф. Массовая коммуникация : монография / В. Ф. Иванов. — Киев : Академия Украинской Прессы, Центр Свободной

**ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ
ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА**

- Прессы, 2013. — 902 с.
8. Сорос Дж. О глобализации / Джордж Сорос ; пер. с англ. А. Башкирова. — М. : Изд-во Эксмо, 2004. — 224 с.
 9. Субботин А. К. Границы рынка глобальных компаний / Андрей Константинович Субботин. — М. : Едиториал УРСС, 2008. — 328 с.
 10. Трофименко М. В. Антиглобалістський рух: політологічний аналіз: монографія / М. В. Трофименко ; за наук. ред. К. В. Балабанова. — Донецьк: Вид-во «Ноулідж» (донецьке відділення), 2012. — 180 с.
 11. Чумаков А. Н. Глобализация. Контуры целостного мира: монография / А. Н. Чумаков. — М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. — 432 с.
 12. Giddens A. The third way: the renewal of social democracy / Anthony Giddens. — Cambridge: Polity Press, 1998. — 166 p.
 13. Levitt T. The Globalization of Markets / Theodore Levitt // Harvard Business Review. — 1983. — May — June. — P. 92—102.
 14. Ohmae K. The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy / Kenichi Ohmae. — Harper Business, 1990. — 223 p.
 15. Robertson R. Globalization: Social Theory and Global Culture / Roland Robertson. — London : Sage Publications Ltd., 1992. — 188 p.
 16. Robertson R. Discourses of globalization: preliminary considerations / Roland Robertson, Habib Haque Khondker. — SAGE Publications, 1998. — P. 25—40.
 17. Williamson J. What should the World Bank think about the Washington Consensus / John Williamson // The World Bank Research Observer. — Volume 15, Number 2, August 2000. — P. 251—264.

ВИКОРИСТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ АКТИВІЗАЦІЇ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Бардакова Г.В., к.е.н., доцент, директор департаменту інвестиційно-інноваційного розвитку і зовнішніх відносин Донецької облдержадміністрації

Бардакова Г.В. Використання організаційно-правових інструментів активізації інвестиційної діяльності в Україні

В статті розглядаються організаційно-правові інструменти стимулювання інвестиційної діяльності. Дана оцінка залучення інвестицій в рамках спеціального режиму інвестиційної діяльності на територіях пріоритетного розвитку Донецької області. Визначено, що залучення інвестицій на територіях пріоритетного розвитку відбувалося не рівномірно, сальдо надходжень податкових зборів та отриманих митних і податкових пільг від'ємне. Визначені організаційно-правові механізми, які на сучасному етапі можуть бути використані для активізації інвестиційної діяльності.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, іноземні інвестиції, спеціальна економічна зона, соціально-економічний розвиток, прибуток

Бардакова А.В. Использование организационно-правовых инструментов активизации инвестиционной деятельности в Украине

В статье рассматриваются организационно-правовые инструменты стимулирования инвестиционной деятельности. Дана оценка привлечения инвестиций в рамках специального режима инвестиционной деятельности на территориях приоритетного развития Донецкой области. Определено, что привлечение инвестиций на территориях приоритетного развития происходило не равномерно, сальдо поступлений налоговых сборов и полученных таможенных и налоговых льгот отрицательное. Определены организационно-правовые механизмы, которые на современном этапе могут быть использованы для активизации инвестиционной деятельности.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, иностранные инвестиции, специальная экономическая зона, социально-экономическое развитие, прибыль

Bardakova A.V. Organizational and legal instruments of investment activity application in Ukraine

The organizational and legal instruments of investment activity stimulation are considered in the article. Investment flows in special regime of investment activity in the territories of priority development of Donetsk region is estimated. It is determined that the attraction of investments in the territories of priority development did not occur uniformly, the balance of the tax charges and received customs and tax privileges is negative. Defined institutional and legal instruments which can be used for investment activity stimulation.

Keywords: investment activity, foreign investment, special economic zone, the social and economic development, profit

В сучасних умовах економічного розвитку, динаміка та структура залучених інвестиційних ресурсів обумовлюють оновлення і зростання господарського комплексу. Темпи приросту валового внутрішнього продукту і національного доходу тісно корелюють з приростом обсягів, структурними і якісними змінами інвестицій. Використання таких інвестицій сприяє формуванню національних інвестиційних ринків, макроекономічній стабілізації економіки й уможливує вирішення окремих соціальних проблем перехідного періоду.

Крім внутрішніх інвестиційних ресурсів, іноземні інвестиції є важливим чинником в розвитку країни та її інтеграції до світового виробництва. На міжнародному рівні регіони, що відчувають нестачу інвестиційних ресурсів, зацікавлені в швидкому залученні в економіку країни іноземних коштів.

Тому інвестиційна діяльність посідає особливе місце в структурі пріоритетів розвитку української економіки та активізації інвестиційних процесів є одним з найбільш дієвих механізмів соціально-економічних перетворень.

Дослідження проблем інвестування економіці є центром уваги багатьох іноземних та вітчизняних науковців: М.Бромвича, Ф.Моділіані, А.Тобіна, У.Фішера, У.Шарпа, Б.В.Губського, В.Н.Дегтяренка, Д.Г.Лук'яненка, Ю.В.Макогона, В.Д.Шапіро, В.Я.Шевчука та інших.

Актуальним нині є дослідження та систематизація механізмів та організаційно-правових інструментів стимулювання та активізації інвестиційної діяльності в Україні.

Одним із потужних інструментів залучення інвестиційних ресурсів є вільні (спеціальні) економічні зони зі спеціальним режимом інвестиційної діяльності. Указом Президента України від 18.06.1998 № 650/98 «Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області» в Донецькій області було запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності.

24 грудня 1998 року Верховною Радою України був прийнятий Закон України №356-ХІV „Про спеціальні економічні зони та спеціальний режим інвестиційної діяльності в Донецькій області” (далі - Закон), яким передбачалося надання податкових та митних пільг суб'єктам господарювання, що реалізують інвестиційні проекти в спеціальних економічних зонах і на територіях пріоритетного розвитку [2].

Головна мета Закону полягала у подоланні депресивності територій у зв'язку із закриттям, реструктуризацією гірничодобувних та інших підприємств шляхом активізації інвестиційної діяльності, залучення інвестицій та здійснення технічного переозброєння у пріоритетних галузях, ефективних структурних перетворень у матеріальному виробництві, створення нових робочих місць, підвищення матеріального добробуту населення.

Всього в Україні створено 11 спеціальних економічних зон та 72 території пріоритетного розвитку.

В Донецькій області було створено СЕЗ „Донецьк” і СЕЗ „Азов” та запроваджено спеціальний режим інвестиційної діяльності на 33 територіях пріоритетного розвитку (в 26 містах та 7 районах: Артемівськ, Вугледар, Горлівка, Держинськ, Димитров, Добропілля, Донецьк, Дружківка, Єнакієве, Жданівка, Зугрес, Іловайськ, Кіровське, Костянтинівка, Краматорськ, Красноармійськ, Красний Лиман,